

ális juttatás számára a szükséges rossz, az állam elhalála meg a társadalmi fejlődés mérőfoka volt”. A szerző előrebo-csátja, nem is olyan derűlátó, inkább ke-serű megjegyzését, amely szerint nem lesz nagyobb fordulat a jelenkor valósá-gának marxista átértékelésében és a le-hetséges jövő társadalmának elemzésé-ben (a szerző szerint, csakis a marxiz-mus forrásaiból való merítés alapján le-hetséges) – „a marxizmus jelenlegi válsá-ga átalakul annak kimúlásába és a mar-xizmus csődjébe”.

Ennek a kibontakozási folyamatnak lényeges kerékkötői a marxisták körén belül azok, akik félnek a munka felsza-badulásától, az általános tulajdontól, a

kommunisztikus individualizmustól, az öntevékenység szabadságától és mindat-tól, amit Marx tudományos előrelátással az igazi világot közösséggé kapcsoló té-nyezőnek tart – hangsúlyozza Dragiče-vić. Az ilyeneket a pánik fogja el az is-meretlen jövőtől, ezért inkább a múlt felé fordulnak, legjobb esetben megma-radnak a jelenben. Ebben a dekadens baloldaliasságban „lubickol (Dragičević kifejezése szerint) a jugoszláv marxista gondolkodás, képtelen bármi másra, minthogy a munkásosztálynak felkínálja a nehéz és vigasztalan »önigazgatási« életet”.

REHÁK László

ÚJ KÖNYV PÉTERVÁRADRÓL

Takács Miklós: A bélakúti/péterváradi ciszterci monostor,
Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1989

Az utóbbi években rohamosan válto-zik történelmi tudatunk, mégis vannak történelmi periódusok és témák, ame-lyek, mondhatjuk, a kevésbé tudatoso-dottak közé tartoznak, teljesen alaptala-nul. Ezek közé sorolhatjuk vidékünk középkori történelmét is. Ennek a tény-nek alaptalanságát próbálja részben cá-folni Takács Miklós: A bélakúti/péter-váradi ciszterci monostor című tanulmá-nyában, melyet a Forum Könyvkiadó jelentetett meg 1989 végén, Kövek című sorozatában.

A szerző bevezetőjében áttekintést ad a Péterváradra vonatkozó történelmi for-rásokról, a régebbi szakirodalomban fel-merülő következetlenségekről, valamint azokról a kérdésekről, amelyek szoro-san kapcsolódnak a monostor, majd a vár történetéhez. Megállapítja, hogy Pé-tervárad esetében szorosan egymásba fonódik a ciszterci monostor és a közép-kori vár története, ezért a várra vonat-kozó irodalomban látja a monostorra vonatkozó adatok egyik forrását is. Ki-emeli Horváth Alice 1983-ban írt kandi-

dátusi értekezését, amelyben a „monos-tor templom alaprajzi sajátosságait is jól körülírta”. Jogosan megkérdőjelezi azoknak a szerzőknek az álláspontját, akik jelenleg is csak az 1894-ben kiadott Érdújrhelyi Menyhért várostörténetére hivatkoznak.

Takács Miklós igyekszik tisztázni azt a kérdést is, hogy a bizánci Joánnész Kinnamosz művében emlegetett Petri-kon nevű hely Pétervárad-e vagy sem? Ismerteti a jugoszláv és a magyar szak-emberek közötti azonosítási eltérést és annak a véleménynek ad igazat, amely szerint a bizánci forrásban emlegetett Petrikon nem Pétervárad, hanem a Sze-rémségben levő Kő (Banoštor).

A harmadik fejezetben a bélakúti/pé-terváradi monostor alapításának körülményeiről értekezik a szerző. Magállapítja, hogy Pétervárad királyi tulajdon-ban volt, jelzi a palota feltételezett he-lyét és IV. Bélának 1233-ban kinyilvánít-ott monostor alapítási szándékát. Is-merteti a ciszterci szerzetesrend történe-tét és az Árpád-kori Magyarországon

alapított monastorokat is számba veszi. Utal azokra a politikai okokra, amelyek arra adnak magyarázatot, hogy miért éppen egy ciszterci monostor meg-alapítására került sor a mai Péterváradon. Állást foglal a monostor elnevezésével kapcsolatban, benne az alapító emlékének megőrzését látja, ugyanakkor figyelmeztet a monostor nevének gyakori félreértésére és átértelmezésére. Egyetért Pataki Vidor, Kalász Elek és Rókay Péter következtetésével, akik a monostor alapításának tényében általános politikai irányelvek megnyilvánulását látják, mint amilyenek az eretnekek elleni harc, a határvédelem és a birtok-restaurációs törekvések. Behatóan foglalkozik a bélakúti/pétervárad-i monostor fekvésével és alaprajzának elemzésével, kielemezi Érdújhelyi Menyhért dolgozatának adatait és azokat pontosítja, akárcsak annak a ténynek a helyességét, hogy Bélakút esetében a monostor átköltözéséről kell beszélni, amit Pataki Vidor 1942-ben már tisztázott, azonban a kutatók gyakran megfélekednek róla, ezért is haladnak lassan az ásások.

Az írott források és a szakirodalom után Pétervárad képzőművészeti ábrázolását is elemzi a szerző. A XVII. századi alaprajzokat nem tartja teljes forrásértékűeknek, mert mindegyiken tapasztalni, hogy sematizált és harcászati-lag jelentéktelen objektumokat ábrázol.

A bélakúti/pétervárad-i monostor történetében Takács Miklós két szakaszt különböztet meg, amelyeket az 1390-es év választ el. Az első szakaszban az apátság csak egyházi célokat szolgált, a

a második szakaszban a török elleni védelem került előtérbe.

Ismerteti az apátság fennállását biztosító vagyoni állapotokat is, ezek 1332 és 1337 között egy megyés püspök jóvedelmével voltak egyenlők, így a XIV. században a ciszterci monastorok között a pétervárad-i volt a leggazdagabb. Ennek köszönhetően Péterváradot a középkori magyar királyok gyakran felkeresték. A szerző a XIII. és XIV. századi írott források kérdéses adatait is megpróbálja tisztázni, majd a pétervárad-i vár történetét ismerteti a commendatori irányítás alatt, rámutatva az oszmán birodalom terjeszkedésének növekvő veszélyére. A vár védőjének, Alapy Györgynek, kéthetes harca is kilátástalan volt, 1526. július 27-én a várat bevette a török. Könyvének utolsó fejezetében Takács Miklós nyomon kíséri az erőd sorsát a török uralom alatt, ismerteti azokat az eseményeket, amelyek 1692-ben az új, Vauban rendszerű pétervárad-i erőd építéséhez vezettek. Feltételezi és bizonyítja, hogy az új várba az osztrákok beépítették a régi vár alapanyagát, de a környékbéli középkori épületek anyagát is. Azokról a részletekről, amelyek ma is láthatók, a szerző elemzéseket ír.

Takács Miklós könyvének nyilván vannak gyenge pontjai, olyanok, amelyeknek ő maga is tudatában volt (utalt is rá, hogy hiányoznak a vár területén végzett ásások eredményei), mégis jelentős hozzájárulás az írásunk elején említett ismeretek hiányának kiküszöböléséhez.

ÓZER Ágnes